

mertenek bennünket Kallós Zoltán gyűjtőmunkájának egyes részleteivel. végigvezetnek Erdély tájain is. Kalotaszeg, Csik, Mezőség, Gyergyó. Gyimes útjain járunk velük. Kallós Zoltán mindenkit s mindent ismer, mindenütt családtagként, szeretett vendégként, jó barátként fogadják. Nem tud teljesíthetlent kérni. Tisztelet és szeretet sugárzik felé: s így útításai, a filmesek felé is. Így a csoda mindig megtörténik. A felkeresett személyek régi emlékeiket a kamera előtt is fesztelenül idézik, szólnak örömeikről, bánataikról, s énekelnek. Döbbenetes erővel hat ránk a hagyományok, az ének, a zene megtartó, továbbvivő, a nemzeti tudatot kondicionáló ereje, szerepe. Ez az alkotás a hagyományait, a szokásait, a kultúráját őrző, továbbhagyományozó közösség mindennapjaiba és ünnepi szokásaiba enged bepillantani bennünket. S érezzük az alkotókban a mentés szándékát. Miképp Kallós, úgy Gulyásék is menteni, őrizni akarják mindazt, melyet egy kiszámíthatatlan hatalom az enyészetnek szán. Ma a felületes szemlélő a devalválódott politika kiszolgálóit, akaratainak megtestesítőit láthatná a film alkotóiban. Ez azonban csak látás: az elmozdult idő torz tükörképe. A valóság ugyanis az, hogy az alkotók évekként elszáradtak, a politika ellenében kezdtek filmjük készítéséhez, s a politika „idomult” ahhoz, amit a Gulyás testvérek vállaltak. E felemásan ellentétes helyzet nemcsak legújabb filmjük esetében állt fenn, hanem lényegében egész eddigi alkotótevékenységükre jellemző.

Hogy Gulyásék művük készítésekor nem politikai szándék vezette, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a filmben az évről évre romló romániai állapotokra alig utal néhány mondat. Hogy ennek ellenére politikai tetté is vált, válhatott ez a lírai alkotás, az éppen a film morális erejének, művészi hitelének köszönhető. A *Balladák filmje* bennünket afelel, hogy textusa: *a tiszta beszéd. Ehhez képest lepleződik le — minden külön agitáció, érvelés, bizonygatás nélkül — az évtizedes politikai zsargon életidegensége, az egyneműsítő törekvések emberellensége.*

Toth Pál Péter

Szép idők...?

(recenzió az egyik utolsó szamizdatról)

A könyv, amit olvasok, egyre nagyobb érdeklődéssel, nem regény. Még csak nem is történelmi mű, a műfaj klasszikus értelmezésű megfogalmazásában. A 32 év előtti események kronologikus történéssorozatait tárja elénk a személyesen átélt-átszenvedett őszinte, tárgyilagos megfogalmazásban. Döbbenetes élményanyaga, lírai hevülete igaz íróra vall.

Olvasmányosságát tekintve sorolhatnám a dokumentumregény műfajába is. Mert a dokumentum és a regény ötvözte. Adatai ellenőrizhetők. Élményanyagát nem a képzelet szülte. Író írta, író élte át vérrel, hittel és fakuló haraggal. Okító tanúságtevésként csorgatva át lelke-értelme szűrőjén a dantei purgatórium minden képzeletet felülmúló XX. századi drámáját!

Mert dráma ez a javából. Még akkor is, ha a könyv címe első olvasásra amolyan cenzúraaltató. **Eörsi István: Emlékezés a régi szépi időkre** című könyvről van szó. Öt fejezetből áll. És mindössze 183 oldal. A Katalizátor Iroda kiadásában látott napvilágot 1988-ban.

Ez a fűzött, sűrű teleoldalas-tördelésű, kartonált puha fedelű kötet, fehér, fényes borítólapal van ellátva. A borítólap első oldalán a Nagy Ignác utcai börtön három fekete pecséttel ellátott HOZZÁTART. ÉRTESÍTŐ LAP fotója látható. A címzett a feleség: Pártos Vera. Az értesítő lap a 21-es sorszámot kapta. A nyomdai szöveg — „Börtönben, letartóztatásban vagyok” — után kézzel írva ez áll:

MINDEN VASÁRNAP 8—12 H-IG BE LEHET HOZNI EGY REND FEHÉR-NEMŰT, WC-PAPÍRT, CIGARETTÁT, GYUFÁT, 5 DRB LEVELEZŐ-LAPOT, SZAPPANT, FEHÉR RUHAZACSKÓBAN. NEVET RÁ KELL ÍRNI! **EÖRSI ISTVÁN.**

A borító hátlapján egész oldalas fénykép a tárgyalásról. A bíróság előtt Gáliné Káldor Vera áll. Vallomást tesz. Mögötte a vándorlók padján öt fiatal férfi. Angyal István, **Eörsi István**, Szabó Béla, Molnár Sándor és Nagy Mihály. Fehér, kihajtott ingnyak, összekulcsolt kéz, komor, egykedvű tekintet. Hallgatják Gáliné vallomását.

Molnár Sándort 1958. március 6-án, Angyal Istvánt 1958. december 1-jén végezték ki. A Kapu második számának 32. oldalán a politikai elítéltek betűrendes névsorában olvasható. A többiek sorsáról **Eörsi** sem tesz említést kö-

vetében. Miként a szerző egy helyütt megjegyzi: „élményeimet megtizedelte az idő, a felejtés.”

A kötet egészében véve: élményrögzítő. Minden sorában hiteles. Ezt éreztem olvasás közben. **Eörsi** az Írószövetség és a Központi Munkástanács között összekötő volt. Az Élünk és az Október 23-a című lapoknál is szerepet vállalt. Angyalékról riportot írt, a halálra ítélt Obersovszky Gyula és Gáli József írórsaihoz szoros munkatársi kapocs fűzte. És sorolhatnám.

De idézem dokumentumkötetem indító sorait, mert ez szerintem vérből, írói megformálásra vall. „... 1956. december 9-én megcsókoltam anyámat. (Vera a két gyerekkel éppen a saját anyjánál időzött), és azt ígértem, hogy ebédre hazaérek. Ígéreteket némi késéssel váltottam be. 1960. augusztus 20-án érkeztem haza, igaz még a délelőtti órákban. A szóbanforgó ebéd időközben elhűlt és elpárolgott és anyám nem volt Pesten. Verát viszont otthon találtam. Éppen soros levelét írta nekem a börtönbe.”

Ennek a négy esztendőnek krónikája ez a kötet. Tele sok-sok névvel, adatokkal. A név szerint megemlégettek közül sokan élnek még ma is. Az eltűntek, a kivégzettek sokkal többen vannak! Élnek rabtársak és rabtartók. Élnek a kegyetlen kínzásokat elkövetők. A parancsoszotogatók is élnek, megnevezve a könyvben név szerint. Nem egy közülük magas pozícióban!

Am a megalázottak hadserege toronymagasan kiemelkedik a névsorokból. Azok a hittel szenvedők, akik fölemelt fővel vállalták és vállalják ma is, a szerzővel együtt, október 23-ának, a „szent, tiszta ügynek” igazát, korszakos jelentőségét.

Eörsi könyvének olvasója drámai képet nyer a 32 évvel ezelőtti „igazságszolgáltatás” mechanizmusáról. A féktelen bosszú, a szadista gyűlölet, a képzeltet is felülmúló értelmetlen népiirtásról, a skizofrén gyűlöletről, a szadista emberkínzás akkori állapotáról. A Gyűjtő, a Markó, a Nosztra, Vác és más büntetőintézetek embertelen börtönviszonyairól.

Ha csak ezek a kétségtelen tények töltönek ki a könyv lapjait, az olvasó keserű csalódottsággal tolná félre a kötetet. Mert hasonló leírásokkal már másutt is találkozott. Folytatásos folyóiratrészletekben, kötetnyi visszaemlékezésekben. A szerző azonban e dokumentumfűzésében mértéktartó tárgyilagossággal kerüli a döbbenetkeltés fogásait. Önsajnálatra sem tart igényt. Mértéktartó tárgyilagosságra törekszik. Ez a szándéka végigkísérhető minden fejezetében.

Külön említésre méltó, hogy börtönéveinek kilátástalan zárt világa, különösen a kezdeti hónapok, évek során — mintegy oldásként — néhány ott írt versét is közli; beleágyazva az odaillő fejezetekbe. Ezek a versek rendíthetetlen hitet, élményanyagának versekbe kívánczó erkölcsi szilárdságát fejezik ki.

Sajnálatos, hogy ezek a versek eddig még kötetben nem jelenhettek meg. Feltétlen nyilvánosságot érdemelnek.

Mert **Eörsi István** korábban költőnek, jeles és számon tartott műfordító-nak is ismert volt. Drámái és publicisztikai munkássága határainkon túl is közismert.

Jelen kötetének tanúsága szerint **Eörsi István** a nehéz évek alatt is megőrizte erkölcsi-etikai mértékrendszerét. Ez adott tartást nemcsak a maga számára, de környezetének is, amikor a „kultúrcellában” folytathatta írói-fordítói, műsorszerkesztői tevékenységét. Hogy a világtól elzárt sötétségben némi világosságot gyűjthetett önmaga és rabtársai számára.

Végezetül meg kell jegyezni: **Eörsi István** könyve szerkesztésileg is mesterien megkomponált. Átizzik az egész könyvön fejezetről fejezetre az emléklélmény képek szinte zeneileg is érezhető ritmusa.

Kár, hogy ez a kötete a nagyközönség számára elérhetetlen.

Kopré József

INTERVIDEO-SIKERLISTA

1. Bourne Identity	— A Bourne rejtély
2. Sudden Impact	— Az igazság útja
3. Magnum Force	— A magnum ereje
4. Gauntlet	— Vesszőfutás
5. Thunderbolt and Lightfoot	— Villám és fűrgeláb
6. Thunderball	— Tűzgolyó
7. Mad Max III.	— Az igazság csarnokán innen és túl
8. What's New Pussycat?	— Mi újság, cicamica?
9. THX 1138	
10. Shaolin Challenges Ninja	— Shaolin és Ninja párharca